

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ,
СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

REGIONAL FEATURES OF THE LABOR MARKET OF KHMELNYTSKYI REGION

У статті визначено поняття «регіональний ринок праці». Досліджено особливості ринку праці Хмельниччини. Проведено структурно-динамічний аналіз впливу факторів на кон'юнктуру регіонального ринку. Розглянуто динаміку зайнятості за сферами діяльності, професійними групами, встановлено її спад на 13%, зростання частки зайнятих у сферах охорони здоров'я, мистецтва, спорту. Виявлено фактори зростання безробіття. Рівень безробіття зріс до 9,9%, воно поширено серед населення з вищою і професійно-технічною освітою. Встановлено високий рівень попиту на низькокваліфіковану робочу силу, що зумовило надмірну диференціацію в оплаті на ринку праці. Розглянуто ефективність оплати праці за видами економічної діяльності, містами регіону, визначено зниження реальної заробітної плати. Зроблено висновок про неефективну модель ринку праці Хмельницької області.

Ключові слова: регіональний ринок праці, робоча сила, зайнятість, безробіття, зареєстроване безробіття, тривалість пошуку роботи, реальна заробітна плата, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата.

В статье определено понятие «региональный рынок труда». Исследованы осо-

бенности рынка труда Хмельницкой области. Проведен структурно-динамический анализ влияния факторов на конъюнктуру регионального рынка. Рассмотрена динамика занятости по сферам деятельности, профессиональным группам, установлен ее спад на 13%, рост доли занятых в сферах здравоохранения, искусства, спорта. Выявлены факторы роста безработицы. Уровень безработицы вырос до 9,9%, оно распространено среди населения с высшим и профессионально-техническим образованием. Установлен высокий уровень спроса на низкоквалифицированную рабочую силу, что обусловило чрезмерную дифференциацию в оплате на рынке труда. Рассмотрена эффективность оплаты труда по видам экономической деятельности, городам региона, определено снижение реальной заработной платы. Сделан вывод о неэффективной модели рынка труда Хмельницкой области.

Ключевые слова: региональный рынок труда, рабочая сила, занятость, безработица, зарегистрированная безработица, продолжительность поиска работы, реальная заработная плата, прожиточный минимум, минимальная заработная плата.

УДК 331.5

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct57-15>

Андрейцева І.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри менеджменту
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

Andreitseva Iryna

Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko
National University

In the conditions of the information society, the study of the processes inherent in the regional labor markets of Ukraine is especially relevant. The labor market should promote the efficient use of labor in accordance with the requirements of production, to ensure a rational structure of employment. Today, the regulation of the labor market at the regional level acquires special significance, as only at the regional level can their socio-economic, demographic, ecological and other features be most fully taken into account. The purpose of the article is to determine the features of the labor market of Khmelnytskyi region. The structural and dynamic analysis of the influence of factors on the regional market situation is carried out. The dynamics of employment by spheres of activity, professional groups is considered, its decrease by 13%, growth of the share of employment in the spheres of health care, art, sports is established. Unemployment growth factors have been identified. The unemployment rate rose to 9.9%, spread among the population with higher and vocational education. A high level of demand for low-skilled labor has been established, which has led to excessive differentiation in wages in the labor market. The efficiency of wages by types of economic activity, cities of the region are considered, the reduction of real wages is determined. According to the results of the study, it was found that the labor market of Khmelnytskyi region is inefficient, in particular: reducing the level of economic activity and employment; rising unemployment; there is a high level of demand for low-skilled labor, which has led to excessive differentiation in wages; increasing the workload of registered unemployed per vacancy due to the spread of crisis in the economy, the COVID-19 pandemic; reduction of real wages.

Key words: regional labor market, labor force, employment, unemployment, registered unemployment, duration of job search, real wages, subsistence level, minimum wage.

Постановка проблеми. За умов інформаційного суспільства особливо актуальними є вивчення процесів, притаманних регіональним ринкам праці України. Ринок праці має сприяти ефективному використанню робочої сили відповідно до вимог виробництва, забезпечувати раціональну структуру зайнятості населення. Регулювання ринку праці на регіональному рівні набуває сьогодні особливого значення, оскільки лише на рівні регіону можуть бути найбільш повно

враховані їх соціально-економічні, демографічні, екологічні та інші особливості [1]. Проаналізуємо ситуацію на ринку Хмельниччини через дослідження рівня зайнятості і безробіття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем ринку праці України та його регіональних особливостей присвячені роботи таких учених, як О.М. Алімов, С.І. Бандура, Б.М. Ворвинець, О.А. Грішнова, М.І. Долішній, Е.М. Лібанова, Л.С. Лісогор, О.В. Макарова,

В.В. Онікієнко, І.Л. Петрова. Проте багатогранність цієї категорії та врахування сучасної економічної ситуації зумовлюють необхідність нових досліджень проблем функціонування регіонального ринку праці.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ринку праці Хмельниччини за умов сьогодення, визначення його особливостей, чинників негативного впливу на ефективність функціонування та пошук шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації стратегії розвитку ринку праці України доцільно враховувати регіональні особливості. Кожен регіон країни має свою структуру зайнятості, безробіття, відмінності в оплаті праці робітників.

Регіональний ринок праці – це сукупність відносин щодо формування, розподілу, використання й

відтворення робочої сили, що характерні для певної регіональної господарської системи та відображають особливості її виробничого, соціально-демографічного та інших аспектів [2, с. 18].

Для дослідження ринку праці Хмельницької області використаємо показники рівня економічної активності населення, зайнятості та безробіття.

Дані таблиці свідчать про тенденцію до скорочення чисельності економічно активного населення області за 2010–2020 роки на 11,8%. Така ж ситуація характерна для населення працездатного віку, адже відбувається спад на 6,5 в. п. Обсяг робочої сили коливається в межах 557–561 тис. осіб. Найнижчий рівень економічної активності спостерігався у 2016 році (59,5%), найвищий – у 2010 році (64,7%). Аналіз зайнятості населення виявив ідентичну ситуацію, його скорочення впродовж

Таблиця 1

Показники економічно активного населення Хмельницької області, тис. осіб

Роки	Робоча сила				Зайняте населення			
	віком 15–70 років		працездатного віку		віком 15–70 років		працездатного віку	
	в середньому, тис осіб	% до населення відповідного віку	в середньому, тис осіб	% до населення відповідного віку	в середньому, тис осіб	% до населення відповідного віку	в середньому, тис осіб	% до населення відповідного віку
2010	635,5	64,7	571,5	72,2	580,6	59,1	516,6	65,3
2015	557,1	58,6	544,3	68,5	500,5	52,6	487,7	61,3
2016	563,1	59,5	545,3	68,6	510,1	53,9	492,3	61,9
2017	566,2	60,1	545,8	69,6	516,0	54,7	495,6	63,2
2018	570,0	61,0	547,7	70,9	522,0	55,9	499,7	64,7
2019	574,6	61,9	548,9	72,1	528,8	57,0	503,2	66,1
2020	560,6	60,9	534,5	71,1	505,0	54,8	478,9	63,7

Джерело: складено на основі [3]

Таблиця 2

Динаміка зайнятості населення Хмельницької області за видами економічної діяльності, тис. осіб

Види економічної діяльності	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Сільське, лісове, рибне господарство	25 966	25 933	25 470	25 158	24 405	23 430
Промисловість	44 525	43 404	43 637	44 569	43 661	42 938
Будівництво	6 428	6 367	6 597	7 088	7 480	7 804
Торгівля, ремонт автотранспортних засобів	11 774	11 651	13 768	14 022	14 271	12 021
Транспорт, поштова доставка	6 249	6 214	5 824	6 083	6 816	6 230
Організація харчування	811	802	789	808	841	699
Інформація та телекомунікації	926	947	1 055	941	897	876
Фінансова та страхова діяльність	203	237	191	177	227	150
Діяльність у сфері адміністративного обслуговування	3 616	3 589	3 944	3 771	3 519	3 635
Професійна, наукова та технічна діяльність	1 673	1 635	1 758	1 982	1 995	1 808
Операції з нерухомим майном	3 512	3 105	2 895	3 248	3 489	3 038
Освіта	230	247	220	173	228	210
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 155	1 137	1 144	4 620	18 642	23 483
Мистецтво, спорт, розваги	30	28	46	113	95	89
Надання інших послуг	375	295	281	221	267	310

Джерело: складено на основі [3]

ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ

десятиріччя становить 13%. Рівень зайнятості, відповідно, скоротився на 4,3%, склавши у 2020 році 54,8%. Отже, виявлено низький рівень зайнятості на Хмельниччині, тому доцільно проаналізувати її за видами економічної діяльності.

Аналіз динаміки зайнятості виявив тенденцію до її скорочення переважно за основними видами діяльності. Зростання чисельності зайнятих за п'ятирічний період спостерігалось у сферах будівництва (на 22,6%), торгівлі (на 3,2%), наукової, технічної діяльності (на 10,6%).

Значна частина зайнятого населення працює у сферах промисловості (33,9%), сільського, лісового господарства (18,5%), охорони здоров'я

(18,5%), торгівлі (9,5%), будівництві (6,2%), транспорту (4,9%), діяльності з адміністративного обслуговування (2,9%). Найбільш інтенсивне зростання зайнятості у 2020 році порівняно з 2015 роком спостерігалось у сферах охорони здоров'я (більше 20 разів), мистецтва, спорту (майже вдвічі). Найнижча питома вага зайнятих у сферах інформації та телекомунікацій (0,7%), організації харчування (0,6%), освіти (0,2%).

Найбільш затребуваними на ринку праці у 2020 році є робітники з обслуговування устаткування (37%), представники найпростіших професій (13%), працівники сфери торгівлі та послуг (13%), кваліфіковані робітники з інструментом

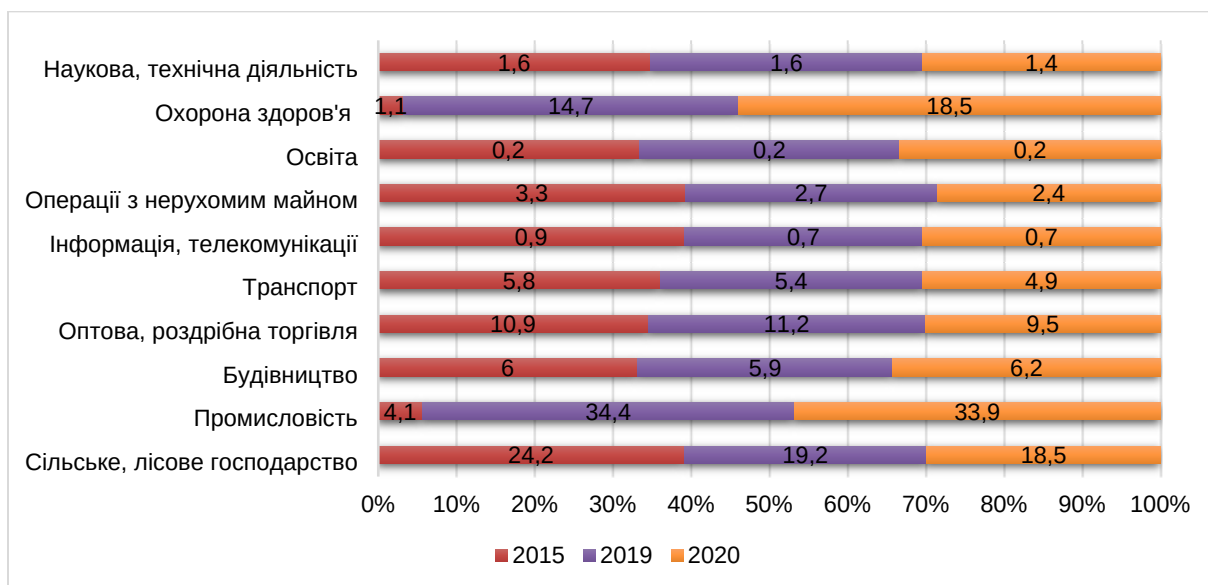

Рис. 1. Структура зайнятості населення України за видами економічної діяльності за 2010–2020 роки, %

Джерело: складено на основі [3]

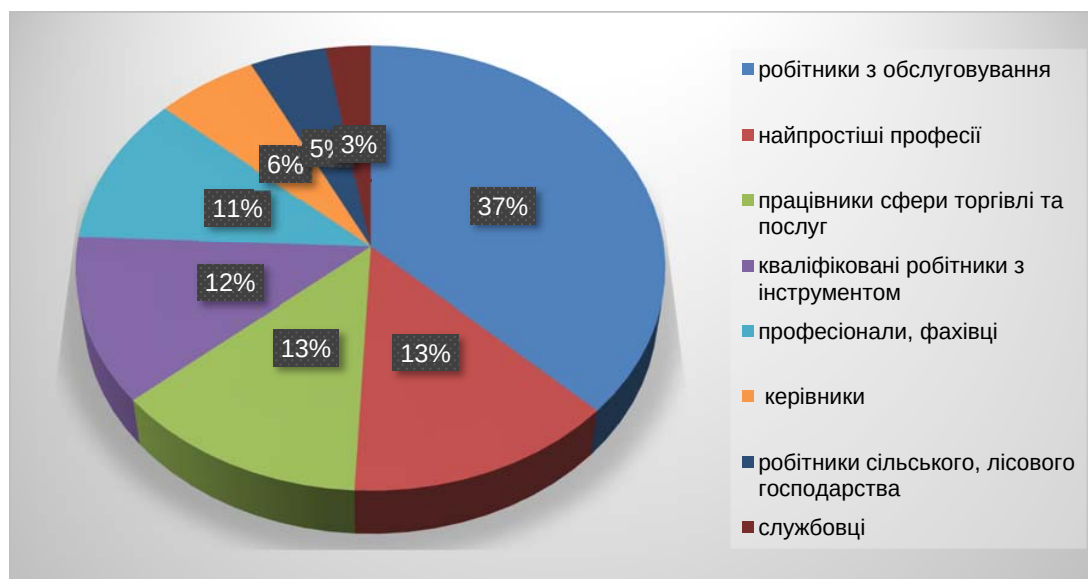

Рис. 2. Структура зайнятості населення Хмельницької області за професійними групами у 2020 році

Джерело: складено на основі [4]

(12%), фахівці (11%). Проте за 2 роки скоротився попит на працівників найпростіших професій (на 2,3%), службовців, керівників (на 1%). Водночас зріс попит на працівників сфери торгівлі та послуг (на 2%), кваліфікованих робітників з інструментом (на 0,9%).

Важливим показником ефективності ринку праці є рівень безробіття.

За даними рис. 3 видно, що рівень безробіття за методологією МОП суттєво перевищує рівень зареєстрованого безробіття. Так, у 2020 році він більше в 3,4 разів; у 2016 році – в 3,5 разів; у 2015 році – в 3,6 разів. Рівень безробіття Хмельниччини за методологією МОП у 2020 році сягнув 9,9%, що є досить високим показником порівняно з даними країн ЄС (7,4%), проте нижче показників окремих країн ЄС

(Іспанія має 16,1%, Італія – 10%) [5]. Зростання рівня безробіття за 2015–2019 роки спричинено військовими діями на сході країни та міграцією вимушених переселенців, у 2020 році – пандемією коронавірусної хвороби (COVID-19).

Безробіття у 2020 році найбільш поширене серед представників сфер сільського, лісового господарства (22,5%), переробної промисловості (18,2%), торгівлі (15,7%), державного управління, оборони (15,5%), охорони здоров'я (5,1%). Найменша частка безробітних серед працівників фінансової та страхової, наукової і технічної діяльності. За період дослідження лави безробітних найбільше поповнили представники державного управління, оборони; переробної промисловості; торгівлі; охорони здоров'я.

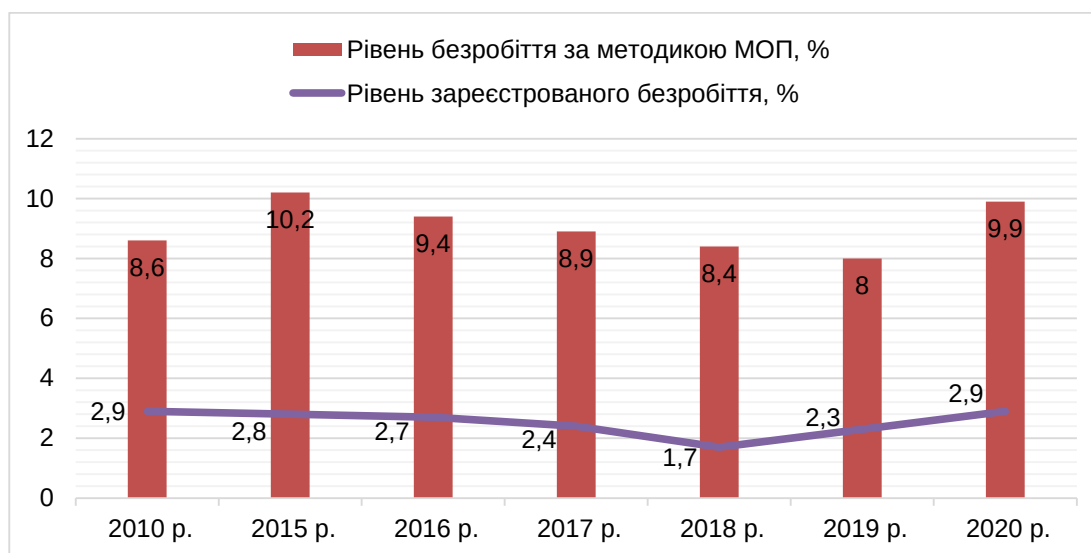

Рис. 3. Динаміка безробіття Хмельницької області за 2010–2020 роки

Джерело: складено на основі [3]

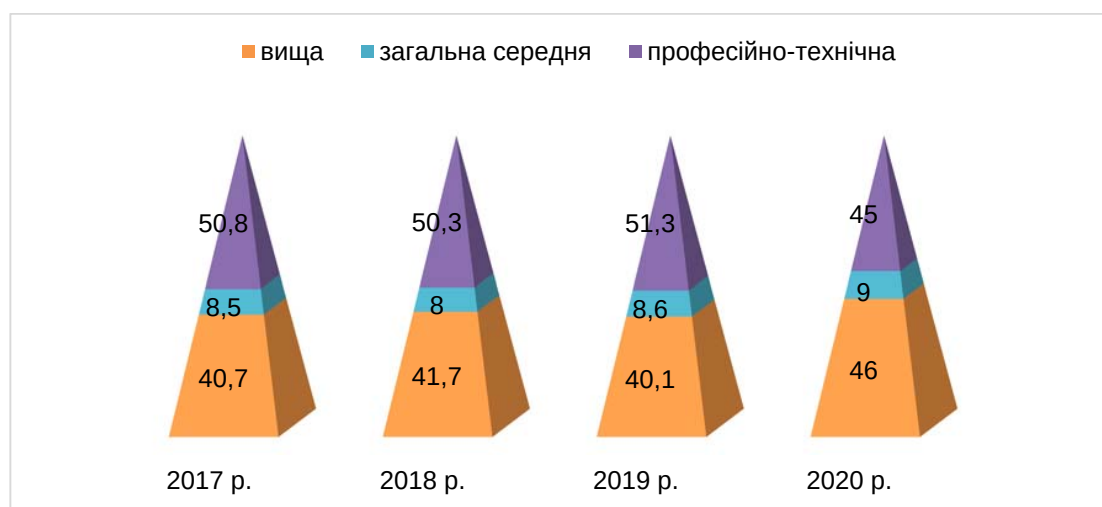

Рис. 4. Динаміка структури безробітних Хмельницької області за освітою за 2017–2020 роки, %

Джерело: складено на основі [4]

Таблиця 3
Структура безробітних Хмельницької області за видами економічної діяльності за 2017–2020 роки, %

Види економічної діяльності	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Сільське, лісове господарство	30,5	32,3	32,8	22,5
Державне управління, оборона	13,3	15,5	14,2	15,5
Переробна промисловість	14,8	15,0	17,0	18,2
Торгівля та ремонт транспортних засобів	11,6	12,0	12,4	15,7
Охорона здоров'я	3,3	4,1	3,5	5,1
Транспорт	3,3	3,7	3,8	3,8
Будівництво	2,5	3,1	3,0	3,2
Освіта	1,9	2,7	2,1	2,2
Фінансова та страхова діяльність	1,7	1,7	1,3	1,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	1,1	1,6	1,4	1,3

Джерело: складено на основі [4]

Серед безробітного населення переважають люди з професійно-технічною освітою, їх частка у 2020 році склала 45%, що на 5,8 в. п. нижче рівня 2017 року. Питома вага працівників із загальною середньою освітою незначна (9%), проте також зросла на 0,5 в. п. За період дослідження намітилась тенденція до зростання безробіття у людей з вищою освітою з 40,7% до 46%. Отже, в регіоні безробіття поширене серед населення з вищою і професійно-технічною освітою.

З рис. 5 видно, що у складі безробітних у 2020 році переважають робітники з обслуговування устаткування (20,5%), працівники сфери

торгівлі і послуг (18,1%), службовці і керівники (12,7%), кваліфіковані робітники з інструментом (11,1%). Найменше безробітних серед технічних службовців (4,5%), кваліфікованих робітників сільського господарства (4%). За період дослідження скоротилась частка робітників з обслуговування устаткування (на 0,8%), працівників найпростіших професій (на 3,9%), службовців і керівників (на 1%), кваліфікованих робітників сільського господарства (на 1,2%).

Існує дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили на регіональному ринку праці. Важливим індикатором ситуації на ринку праці є навантаження на одне вільне робоче місце.

Таблиця 4
Навантаження зареєстрованих безробітних Хмельницької області на одну вакансію за 2017–2020 роки, осіб

Місяць	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Січень	13	10	7	8
Лютий	10	6	6	6
Березень	6	4	4	7
Квітень	7	4	4	11
Травень	6	4	4	10
Червень	6	4	4	10
Липень	6	4	4	10
Серпень	5	4	3	7
Вересень	5	3	4	7
Жовтень	4	3	4	7
Листопад	6	5	5	9
Грудень	10	8	10	20

Джерело: складено на основі [3]

У грудні 2017 року відбулося скорочення навантаження на одну вакансію щодо рівня січня

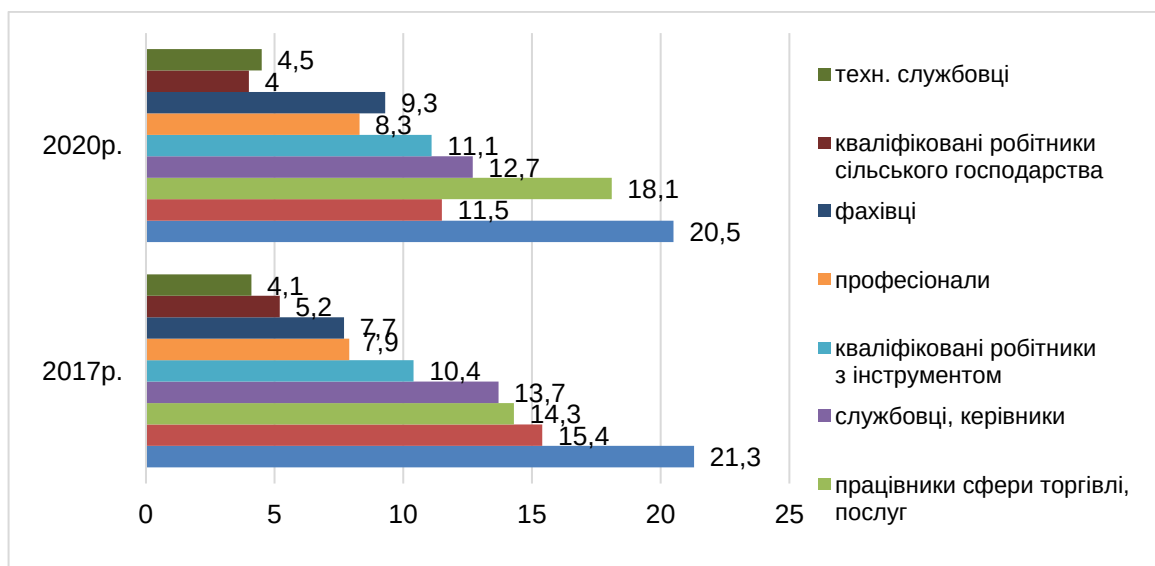

Рис. 5. Структура безробітних Хмельницької області за професійними групами, %

Джерело: складено на основі джерела [4]

Рис. 6. Тривалість пошуку роботи безробітними Хмельницької області за 2015–2019 роки

Джерело: складено на основі [3]

(на 23,1%). У 2018 році спостерігається протилежна тенденція, а саме до збільшення претендентів на вакансію вдвічі (з 4 осіб у березні до 8 осіб у грудні). У 2020 році простежується скорочення потреби роботодавців у працівниках в 2,5 разів, коли навантаження безробітних на вакансію склало 20 осіб. Зростання навантаження на вакантні місця пояснюється поширенням кризових явищ в економіці, пандемією COVID-19, що збільшило тиск на внутрішній ринок праці.

Аналіз рис. 6 свідчить про збільшення тривалості пошуку роботи за період дослідження. Зокрема, вона зросла у 2018 році на 1 місяць порівняно з 2015 роком, сягнувши 5 місяців, що негативно впливає на регіональний ринок праці, а також спричиняє додаткові витрати для держави, тобто надання соціальної допомоги безробітним.

Одним із показників, що використовують для аналізу ринку праці, є динаміка середньомісячної заробітної плати. Україна належить до країн дешевої робочої сили, яка характеризується зростанням чисельності бідних верств населення, спадом споживчого попиту, що зумовило скорочення обсягів виробництва, збільшення рівня безробіття та зростання обсягів зовнішньої трудової міграції.

Існує значний розрив в оплаті праці між Україною і країнами ЄС. Так, у 2020 році в Україні її величина склала 362 EUR, що в 6,9 разів менше рівня Італії, в 9,9 разів рівня Фінляндії. Водночас вона залишається значно нижче за показник колишніх соціалістичних країн (Естонія має 1 515; Росія – 535; Казахстан – 439 EUR) [6].

Дані таблиці свідчать про те, що номінальна середньомісячна заробітна плата має

Таблиця 5

Динаміка середньомісячної зарплати штатних працівників Хмельницької області за видами економічної діяльності за 2010–2020 роки

Види економічної діяльності	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Сільське, лісове господарство	1 358	3 442	4 220	6 346	8 293	9 279	10 370
Промисловість	2 165	4 233	5 226	6 826	8 595	10 531	11 829
Будівництво	1 185	2 694	3 017	4 568	5 475	7 423	8 895
Оптова, роздрібна торгівля	1 420	2 861	3 579	6 185	6 704	7 810	8 598
Транспорт	1 946	3 392	4 123	5 809	7 503	8 588	8 796
Організація харчування	997	1 757	1 633	3 331	3 762	4 455	3 083
Інформація та телекомунікації	2 220	3 540	4 394	5 537	6 284	7 382	8 790
Фінансова та страхова діяльність	3 317	5 823	6 786	8 927	10 854	14 069	14 469
Професійна, наукова та технічна діяльність	1 675	3 127	3 729	5 738	6 833	8 455	8 675
Державне управління, оборона	2 229	3 801	5 020	7 916	10 903	12 536	13 986
Освіта	1 725	2 901	3 336	5 371	6 443	7 396	8 671
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 515	2 681	3 099	4 584	5 403	6 385	8 121
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1 320	2 440	2 537	3 907	5 138	6 733	7 103
Мистецтво, спорт, розваги	1 472	2 815	3 137	4 572	5 339	6 123	6 863

Джерело: складено на основі [3]

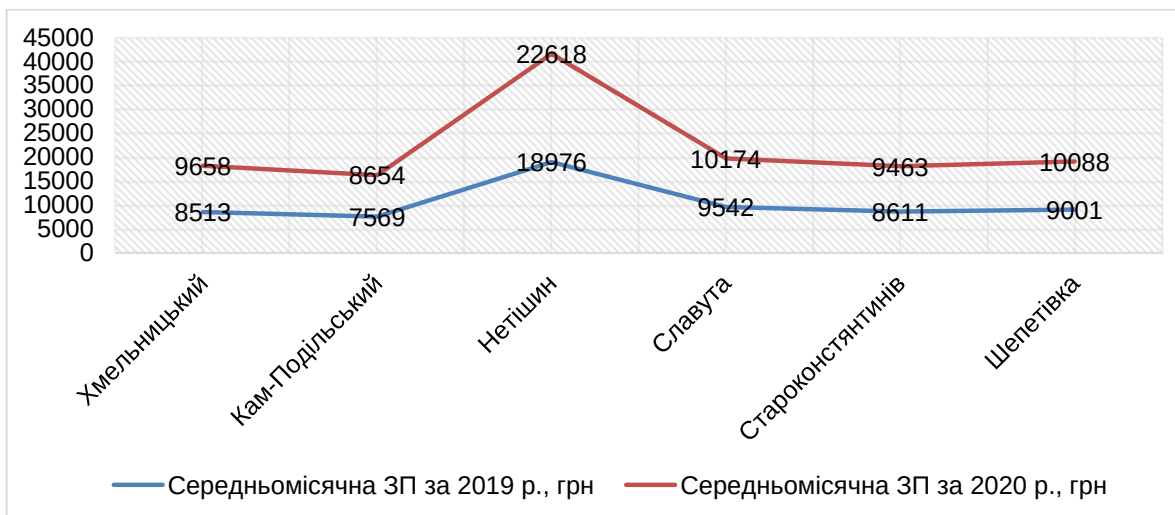

Рис. 7. Динаміка середньомісячної зарплати працівників по містах Хмельницької області за 2019–2020 роки

Джерело: складено на основі [3]

тенденцію до зростання. Найменше значення було у 2010 році, а найбільше – у 2020 році. Номінальна заробітна плата не віддзеркалює її реального розміру. За даними статистики, у 2020 році найвищі доходи отримували працівники сфер фінансової та страхової діяльності (14 469 грн.), державного управління, оборони (13 986 грн.), промисловості (11 829 грн.) та сільського, лісового господарства (10 370 грн.), а найнижчі – працівники мистецтва, спорту (6 863 грн.) та організації харчування (3 083 грн.). Середній рівень зарплат в регіоні у 2020 році зафіксований на рівні 9 872 грн.

В Хмельницькій області існують суттєві відмінності в оплаті праці, пов'язані з територіальними особливостями ринків праці. Високі заробітні плати у жителів Нетішина (22 618 грн.), Славуті (10 174 грн.), Шепетівки (10 088 грн.),

Хмельницького (9 658 грн.). Традиційно найменші заробітні плати у жителів Кам'янця-Подільського (8 654 грн.). Така ж ситуація була у 2019 році. Ця тенденція пояснюється галузевими відмінностями у рівнях зарплат і, відповідно, спеціалізацією окремих територій.

Рівень мінімальної зарплати на Хмельниччині недостатній для виконання нею функцій щодо відтворення робочої сили, стимулювання праці та підвищення рівня життя працівників. Аналіз динаміки співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати свідчить про те, що у 2010 році воно становило 50% від середньої зарплати в регіоні. У 2020 році розмір мінімальної зарплати скоротився на 6% від середньої зарплати. Скорочення розриву між прожитковим мінімумом і мінімальною зарплатою має позитивний вплив на підвищення

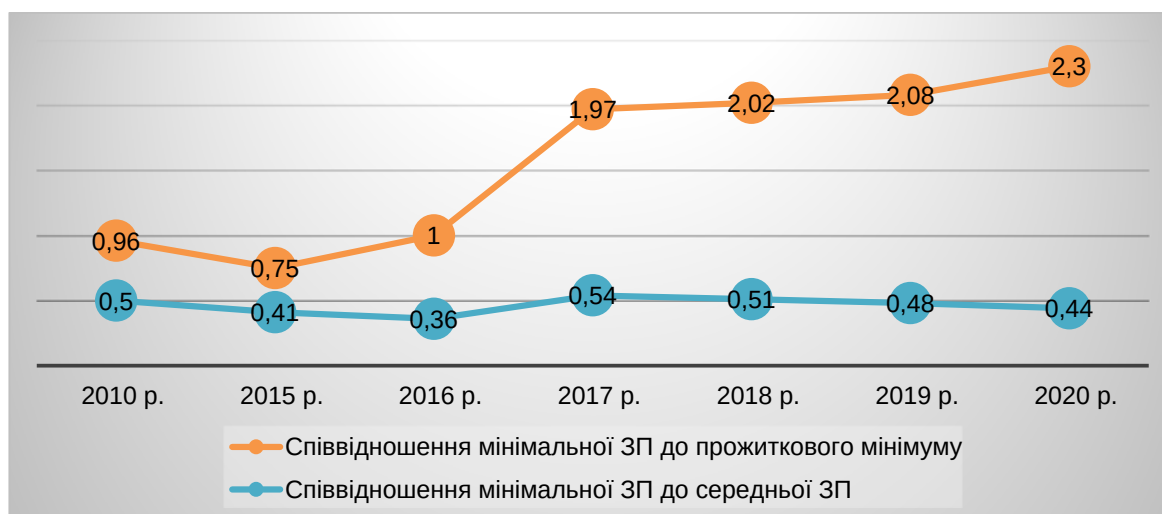

Рис. 8. Співвідношення мінімальної зарплати, середньої зарплати і прожиткового мінімуму за 2010–2020 роки

Джерело: складено на основі джерела [3]

якості життя населення. Зокрема, у 2010 році розрив між прожитковим мінімумом і мінімальною зарплатою становив 96%, а у 2020 році мінімальна зарплата перевищувала його на 130%. Незважаючи на зростання цих показників, їхнє співвідношення не відповідає вимогам МОП, за яких мінімальна зарплата має становити не менше ніж 2,5 прожиткового мінімуму, а співвідношення мінімальної та середньої зарплати – не нижче ніж 1:3.

Висновки з проведеного дослідження.

За результатами дослідження встановлено, що ринок праці Хмельницької області є неефективним, зокрема наявні зменшення рівня економічної активності та рівня зайнятості населення; зростання рівня безробіття; високий рівень попиту на низькокваліфіковану робочу силу, що зумовило надмірну диференціацію в оплаті праці; зростання навантаження зареєстрованих безробітних на одну вакансію внаслідок поширення кризових явищ в економіці, пандемією COVID-19; зниження реальної заробітної плати.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Островерхов В.В. Теоретичні аспекти регулювання ринку праці та оптимізації зайнятості на регіональному рівні. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2012. Вип. 17. С. 71–78.
2. Ворвинець Б.М. Особливості формування і функціонування регіонального ринку праці в умовах посилення інтеграції : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Чернігів, 2015. 22 с.
3. Головне управління статистики у Хмельницькій області. URL: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm> (дата звернення: 20.07.2021).

4. Хмельницький обласний центр зайнятості. URL: <https://khm.dcz.gov.ua/analitics/70> (дата звернення: 20.07.2021).

5. European Statistical Recovery Dashboard (EUROSTAT). URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/recovery-dashboard/?theme=people> (дата звернення: 20.07.2021).

6. Середня зарплата в Європі. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/europe> (дата звернення: 23.07.2021).

REFERENCES:

1. Ostroverkhov V.V. (2012) Teoretychni aspekty rehuliuвання rynku pratsi ta optymizatsii zainiatosti na rehionalnomu rivni [Theoretical aspects of labor market regulation and employment optimization at the regional level]. *Rehionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy*, vol. 19, pp. 71–78.
2. Vorvynets B.M. (2015) Osoblyvosti formuvannia i funktsionuvannia rehionalnoho rynku pratsi v umovakh posylennia intehratsii [Features of formation and functioning of the regional labor market in the conditions of strengthening of integration] (PhD Thesis), Chernihiv.
3. Holovne upravlinnia statystyky u Khmelnytskii oblasti. Available at: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/index.htm> (accessed 20 July 2021).
4. Khmelnytskyi oblasnyi tsentr zainiatosti. Available at: <https://khm.dcz.gov.ua/analitics/70> (accessed 20 July 2021).
5. European Statistical Recovery Dashboard (EUROSTAT). Available at: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/recovery-dashboard/?theme=people> (accessed 20 July 2021).
6. Minfin (2021) The average salary in Europe. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/europe> (accessed 23 July 2021).